

بررسی میزان آگاهی، نگرش و عملکرد مردان متأهل مناطق روستایی کاشان نسبت به روشهای تنظیم خانواده در سال ۱۳۷۵

یداله رضانی^۱، قاسم یادگارفر^۲، دکتر حسن الماسی^۱، احمد ارشادی^۱

خلاصه

آسانترین راه حل مشکل رشد بالای جمعیت، اجرای تنظیم خانواده است. لذا به منظور بررسی عملکرد مردان متأهل جامعه روستایی کاشان نسبت به روشهای تنظیم خانواده، این مطالعه توصیفی در سال ۱۳۷۵ انجام گرفت.

با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای ۵۲۰ نفر از مردان متأهلی که همسرانشان در سنین باروری بودند، انتخاب گردیدند و اطلاعات با استفاده از پرسشنامه توأم با مصاحبه جمع آوری شد.

بر اساس اطلاعات بدست آمده ۱۴۸ خانوار (۲۸/۶٪) دارای ۱ یا ۲ فرزند، ۳۷۲ خانوار (۷۱/۴٪) دارای ۳ فرزند یا بیشتر و ۴۲ خانوار (۸/۱٪) دارای ۸ فرزند یا بیشتر بودند.

بر اساس اطلاعات بدست آمده تعداد ۴۴۷ نفر (۸۶٪) از قرص، ۲۲۸ نفر (۴۳/۸٪) از I.U.D، ۴۵۳ نفر (۸۷٪) از کاندوم، ۴۷۳ (۹۱٪) از روش منقطع، ۳۱۲ نفر (۷۹/۲٪) از وازکتومی و ۲۷۴ نفر (۵۲/۷٪) از توبکتومی شناخت و آگاهی داشتند.

در رابطه با نگرش و دلیل موافقت با روشهای تنظیم خانواده بیشترین دلیل موافقت و پذیرش روشها خوشبختی خانواده، با تعداد ۱۶۵ نفر (۳۵٪) بوده است. در مورد عمل و کاربرد روشهای تنظیم خانواده، ۱۰۷ نفر (۲۵٪) قرص و ۱۲۳ نفر (۲۸/۷٪) روش منقطع و بقیه از روشهای دیگری استفاده می کرده اند و در مجموع کاربرد روشهای مطمئن پیشگیری از حاملگی ۳۰۵ نفر (۵۸/۵٪) بود.

با توجه به بالا بودن میزان کاربرد روش منقطع، که ناشی از عدم آگاهی کامل از روشهای دیگر است و همچنین روش مطمئن برای پیشگیری از حاملگی نمی باشد. بنابر این جامعه مورد مطالعه نیاز به آموزش بیشتری دارد.

کلید واژه: آگاهی، نگرش، عملکرد، تنظیم خانواده، مردان

مقدمه:

از آنجا که یکی از گامهای اصولی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای حل مشکل رشد بالای جمعیت، اجرای تنظیم خانواده به عنوان راهی بسوی تندرستی مادران و کودکان

و سایر افراد جامعه است و نیز بدلیل اینکه اجرای تنظیم خانواده و موفقیت در آن بستگی به آگاهی، نگرش و عملکرد صحیح زنان و مردان جامعه دارد، بر آن شدیم تا میزان آگاهی مردان را از روشهای تنظیم خانواده بررسی کنیم تا

بتوانیم در این مورد گامهای آموزشی مناسبی برداریم. با توجه به این که بر اساس مطالعات، نزدیک به نیمی از ازدواجها قبل از ۱۸ سالگی صورت می گیرد (۱). جمعیت جهان تا سال ۲۰۰۰ به ۶/۳ میلیارد

نفر می‌رسد که نسبت به سال ۱۹۹۰ یک میلیارد افزایش دارد. در مقیاس کوچک و منطقه‌ای طبق سرشماری سال ۱۳۶۵ جمعیت مورد بررسی (کاشان) ۲۸۷۰۷۰ نفر و در سال ۱۳۷۰ این جمعیت ۳۳۰۰۰۰ نفر برآورد شده است (۲). با توجه به این رشد پرشتاب جمعیت و فواصل کم زایمان‌ها که به دنبال خود مشکلات فراوانی مانند کمی وزن نوزادان هنگام تولد و نداشتن سیر تکاملی طبیعی و مرگ و میر بیشتر مادران و کودکان را به دنبال خواهد داشت. تحقیقات دیگر استفاده از روشهای غیرمطمئن بالا را ذکر نموده‌اند (۴). از آنجا که نظر مسئولین اجرایی کشور هم با توجه به رشد بالای جمعیت و ارائه راه حل‌های عملی

است (۵)، مطالعه و تحقیق در این زمینه لازم و ضروری به نظر می‌رسد. به خصوص آنکه عملکرد انسانها از آگاهی آنان سرچشمه می‌گیرد (۶).

در رابطه با تعیین آگاهی، نگرش و عملکرد مردان در برنامه‌های تنظیم خانواده، تحقیقی از سوی وزارت بهداشت با همکاری بخش جمعیت سازمان ملل در سال ۱۳۶۸ در سطح کشور

به اجرا درآمد (۷، ۸) که میزان استفاده از روشهای پیشگیری از حاملگی در مناطق روستایی را ۳۱ درصد برآورد نموده است (۹). بر اساس یافته‌های تحقیق وزارت بهداشت، تأکید فراوان بر ارائه آموزش بهداشت از طریق خانه‌های بهداشت گردیده است (۱۰)، بویژه آنکه چه در این مطالعات و چه در مطالعات خارج از کشور میزان استفاده از روشهای نامطمئن مانند نزدیکی منقطع شایع است (۱۱).

برای تعیین اثرات برنامه اجرا شده وزارت بهداشت در سال ۱۳۷۱ تحقیق دیگری روی ۴۸

هزار خانوار روستایی در کشور صورت گرفت که نشان داد درصد استفاده از روشهای مختلف تنظیم خانواده در مناطق روستایی ۶۶ درصد بوده است که ۴۵ درصد آن از چهار روش مطمئن (قرص، I.U.D، لوله بستن و کاندوم) بوده است. در تحقیق دیگری که توسط ملک افضلی در مناطق روستایی کشور با تعداد ۳۹۷۹ زن صورت گرفت نشان داد که ۲۰ درصد زنان با سواد و ۳۸ درصد زنان بیسواد از روش منقطع که روش مطمئنی نمی‌باشد، استفاده می‌کردند (۹).

مطالعه دیگری که توسط ملک افضلی و همکاران در سال ۱۳۷۰ صورت گرفت نشان داد که مخالفت مردان با استفاده از قرص بعنوان

انجام شد. جامعه مورد بررسی مردان متأهل مناطق روستایی کاشان که دارای همسر در سنین باروری (۴۹-۱۵ سال) بودند می‌باشد. در این بررسی ۵۲۰ نفر مرد متأهل بصورت نمونه‌گیری خوشه‌ای با استفاده از شماره خانوار موجود در دفاتر خانه‌های بهداشت در ۲۰ خوشه ۲۶ نفری انتخاب شدند.

اطلاعات مورد نظر شامل سن، تعداد فرزندان، بعد خانوار، میزان سواد، نوع شغل، میزان آگاهی، نگرش، عملکرد و همچنین منابع کسب آگاهی بوده است که از طریق پرسشنامه کدگذاری شده توأم با مصاحبه حضوری با مراجعه به منازل مسکونی افراد جمع‌آوری گردید. در فرمهای جمع‌آوری اطلاعات، میزان

روش	دارد		ندارد		جمع	
	نفر	درصد	نفر	درصد	نفر	درصد
قرص	۴۴۷	۸۶	۷۳	۱۴/۱	۵۲۰	۱۰۰
آی.یو.دی	۲۲۸	۴۳/۸	۲۹/۲	۵۶/۲	۵۲۰	۱۰۰
کاندوم	۴۵۳	۸۷/۱	۶۷	۱۲/۹	۵۲۰	۱۰۰
منقطع	۴۳۷	۹۱	۴۷	۹	۵۲۰	۱۰۰
واژکتومی	۴۱۲	۷۹/۲	۱۰۸	۳۰/۸	۵۲۰	۱۰۰
توبکتومی	۲۷۴	۵۲/۷	۲۴۶	۴۷/۳	۵۲۰	۱۰۰

جدول شماره ۱: توزیع آگاهی مردان متأهل مناطق روستایی کاشان از روشهای مختلف پیشگیری از حاملگی در سال ۱۳۷۵

آگاهی مردان از روشهای قرص، I.U.D، کاندوم، روش منقطع، واژکتومی و توبکتومی، نگرش مردان بصورت موافق یا مخالف بودن، دلیل پذیرش روشهای تنظیم خانواده، عملکرد آنان بصورت اینکه در حال حاضر خود یا همسرشان از کدامیک از روشهای تنظیم خانواده استفاده می‌کنند با تعیین درصد مورد اندازه‌گیری قرار گرفت و در پایان پس از جمع‌آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل آماری روی آنان انجام گرفت. بر اساس نتایج بدست آمده، در این تحقیق

۴۴۷ نفر (۸۶٪) از قرص، ۲۲۸ نفر

روش پیشگیری از حاملگی ۱۸ درصد و مخالفت آنها با استفاده از کاندوم ۴۳ درصد و مخالفت با I.U.D ۱۷ درصد بوده است (۸). با توجه به مطالعات فوق و نظر به اینکه بیشتر مطالعات در رابطه با تنظیم خانواده در زنان جامعه صورت گرفته است و از آنجا که مردان نقش بسزایی در اجرای موفقیت‌آمیز برنامه تنظیم خانواده دارند، مطالعه و تحقیق در این زمینه ضرورت دارد.

مواد و روشها:

این مطالعه به روش توصیفی در سال ۱۳۷۵

است (جدول شماره ۲).
 از ۴۳۵ I.U.D. نفر (۸۷/۱٪) از روش منقطع،
 از کاندوم، ۴۳۷ نفر (۹۱٪) از روش منقطع،
 ۴۱۲ نفر (۷۹/۲٪) از وازکتومی و ۲۷۴ نفر
 (۵۲/۷٪) از توبکتومی شناخت و آگاهی
 داشته اند که موضوع بر حسب سطح سواد به
 تفصیل آورده شده است (جدول شماره ۱).
 بوده اند و ۴۲ نفر (۸/۱٪) دارای ۸ فرزند یا
 بیشتر هستند (جدول شماره ۳).
 بر اساس نتایج بدست آمده، منابع کسب
 آگاهی مردان از روشهای تنظیم خانواده به ترتیب
 از بالاترین مقدار، بهورز ۱۲۸ نفر (۲۴/۶٪)،
 رادیو و تلویزیون ۸۳ نفر (۱۷٪)، همسر ۷۳ نفر
 (۱۴٪)، بهداشتیار ۴۸ نفر (۹/۲٪)، پزشک

بحث و نتیجه گیری:

نتایج این تحقیق نشان می دهد، آگاهی
 مردان از روشهای تنظیم خانواده با ارقام زیر از

نوع وسیله	بی سواد		ابتدائی		راهنمایی		دیپرستان و بالاتر		جمع
	نفر	درصد	نفر	درصد	نفر	درصد	نفر	درصد	
قرص	۲۲	۲۳/۷	۶۸	۲۶/۱	۱۲	۲۵/۵	۵	۱۸/۵	۲۵
کاندوم	۱۵	۱۶/۱	۵۰	۱۹/۲	۴	۸/۵	۱۰	۳۷	۷۹
آی.یو.دی	۲	۲/۲	۱۴	۵/۴	۸	۱۷	۰	۰	۲۴
منقطع	۲۷	۲۹	۷۰	۲۶/۸	۱۷	۳۶/۲	۹	۳۳/۳	۱۲۳
وازکتومی	۲	۲/۲	۸	۳/۱	۱	۲/۱	۱	۳/۷	۱۲
توبکتومی	۲۳	۲۴/۷	۴۷	۱۸	۵	۱۰/۶	۲	۷/۴	۷۷
سایر روشها	۱	۱/۱	۳	۱/۱	۰	۰	۰	۰	۴
بدون جواب	۱	۱/۱	۱	۰/۴	۰	۰	۰	۰	۲
جمع	۹۳	۱۰۰	۲۶۱	۱۰۰	۴۷	۱۰۰	۲۷	۱۰۰	۴۲۸

جدول شماره ۲: توزیع میزان کاربرد روشهای پیشگیری از حاملگی در خانوارهای مناطق روستایی کاشان بر حسب سواد مردان در سال ۱۳۷۵

نتایج پژوهش نشان می دهد که از کل
 موافقین تنظیم خانواده ۱۶۵ نفر (۳۵٪) دلیل
 موافقت و نگرش مثبت خود برای پذیرش روش
 تنظیم خانواده را، خوشبختی خانواده ذکر
 نموده اند و بقیه دلیل قبول و پذیرش روشهای
 تنظیم خانواده را به شرح زیر اعلام داشته اند.
 سلامت مادران ۳۲ نفر (۶/۸٪)، سلامت
 فرزند ۶۷ نفر (۱۴/۲٪)، مشکلات کشور
 ۹۲ نفر (۱۹/۵٪) و مخارج زیاد ۱۱۶ نفر
 (۲۴/۶٪).
 بر اساس نتایج بدست آمده در مورد کاربرد
 روشهای مختلف تنظیم خانواده در جامعه مورد
 مطالعه، پراکندگی آن بشرح زیر بوده است: در
 مرتبه اول، روش منقطع با بالاترین مقدار ۱۲۳
 نفر (۲۸/۷٪) و وازکتومی با کمترین میزان ۱۲
 نفر (۲/۸٪) و در کل کاربرد روشهای تنظیم
 خانواده به جز روش منقطع ۳۰۵ نفر (۵۸/۵٪)
 بوده است که شرح کامل آن در جدول آمده
 ۴۷ نفر (۹٪)، مطالب خواندنی ۴۳ نفر
 (۸/۳٪) و بقیه منابع دیگری بوده است.
 گروه بندی سنی افراد مورد مطالعه نشان
 می دهد که گروه سنی (۲۹-۲۵ سال) با تعداد
 ۹۷ نفر (۱۸/۶٪) دارای بیشترین فراوانی و
 گروههای سنی (۶۴-۶۰ سال) با ۱۵ نفر (۲/۸٪)
 (درصد)، ۶۵ سال یا بیشتر ۲ نفر
 (۰/۳٪) (درصد) و (۱۹=۱۵) سال با ۱ نفر
 (۰/۲٪) (درصد) کمترین فراوانی را دارا بوده
 است.
 نتایج نشان می دهد که سواد بعنوان عامل
 مؤثری در اجرای تنظیم خانواده وضعیتی به شرح
 زیر داشته است: تعداد ۱۱۰ نفر (۲۱/۲٪)
 بی سواد و بقیه افراد ۳۹۰ نفر (۷۸/۸٪) با
 سواد بوده اند.
 نتایج بدست آمده حاکی از آن است که
 ۱۴۸ نفر (۲۸/۶٪) خانوارها دارای ۱ یا ۲
 فرزند هستند و بقیه دارای تعداد بیشتر فرزند
 سطح بالایی برخوردار است. قرص ۴۴۷ نفر
 (۸۶٪)، کاندوم ۴۳۵ نفر (۸۷/۱٪) I.U.D.
 ۲۲۸ نفر (۴۳/۸٪)، وازکتومی ۴۱۲ نفر
 (۷۹/۲٪) و توبکتومی ۲۷۴ نفر (۵۲/۷٪)
 که همگی می توانند در جهت اجرای تنظیم خانواده
 و کاهش رشد جمعیت مؤثر باشد. در مطالعه
 ملک افضلی و همکاران در سال ۱۳۷۱ در
 نمونه کشوری نیز میزان آگاهی جامعه از
 روشهای تنظیم خانواده بالا بوده است (۹) که
 مطالعه ما نیز این همسویی را نشان می دهد.
 بر اساس نتایج بدست آمده از مطالعه ۱۸۲
 نفر (۳۵٪) از افراد دلیل پذیرش تنظیم خانواده
 را داشتن تعداد فرزند کمتر و خانواده خوشبخت
 تر ذکر نموده اند که همین نگرش مثبت
 می تواند گاهی مؤثر در اجرای تنظیم خانواده در
 جامعه باشد.
 در این بررسی کاربرد قرص به عنوان یک
 روش مؤثر ۱۰۷ نفر (۲۵٪) افراد را شامل شده

است که روشی مناسب برای تحقق اهداف تنظیم خانواده است اما در طرف مقابل کاربرد روش وازکتومی که از روشهای مخصوص مردان است، متأسفانه تنها در ۱۲ نفر (۲/۸٪) از افراد مورد بررسی وجود داشته است.

توبکتومی ۳۰۵ نفر (۵۸/۵٪) بود. که درصد نسبتاً خوبی می باشد ولی هنوز هم از هدف کشوری که ۷۵ درصد است کمتر می باشد. نتایج تحقیق نشان می دهد ۱۲۸ نفر (۲۴/۶٪) افراد آموزش های خود را از طریق بیشتری آگاهی خود را از طریق رادیو و تلویزیون کسب نموده اند که باز هم می تواند به دلیل گسترش بیشتر برنامه های رادیو و تلویزیون باشد.

نتایج بررسی نشان داد که در رابطه با متغیر

تعداد فرزند	بی سواد		ابتدائی		راهنمایی		دبیرستان و بالاتر		جمع	
	نفر	درصد	نفر	درصد	نفر	درصد	نفر	درصد	نفر	درصد
۰	۰	۰	۸	۲/۶	۰	۰	۱	۲/۹	۹	۱/۷
۱	۰	۰	۴۲	۱۳/۵	۱۷	۲۸/۳	۱۰	۲۸/۶	۶۹	۱۳/۳
۲	۳	۲/۷	۴۵	۱۴/۵	۱۷	۲۸/۳	۱۴	۴۰	۷۹	۱۵/۳
۳	۱۰	۹/۱	۴۹	۱۵/۸	۱۰	۱۶/۷	۶	۱۷/۱	۷۵	۱۴/۵
۴	۱۶	۱۴/۵	۴۸	۱۵/۵	۶	۱۰	۳	۸/۶	۷۳	۱۴/۱
۵	۱۵	۱۳/۶	۵۱	۱۶/۵	۴	۶/۷	۱	۲/۹	۷۱	۱۳/۷
۶	۲۰	۱۸/۲	۲۲	۱۰/۳	۳	۵	۱	۲/۹	۵۶	۱۰/۸
۷	۲۱	۱۹/۱	۱۸	۵/۸	۳	۵	۱	۲/۹	۴۳	۸/۳
۸ یا بیشتر	۲۵	۲۲/۶	۱۷	۷/۴	۰	۰	۰	۰	۴۲	۸/۱
جمع	۱۱۰	۱۰۰	۳۱۰	۱۰۰	۶۰	۱۰۰	۳۷	۱۰۰	۵۱۷	۱۰۰

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی تعداد فرزند زنده در خانوارهای مناطق روستایی کاشان بر حسب سواد در سال ۱۳۷۵

روش منقطع بعنوان یک روش نامطمئن با ۱۲۳ نفر (۲۸/۷٪) بالاترین میزان کاربرد را به خود اختصاص داده است، در مطالعه ای که توسط Aved و همکاران او در سال ۱۹۸۵ در کالیفرنیا صورت گرفته است نیز کاربرد روش منقطع بالا بوده است (۱۱). در مطالعه ملک افضلی و همکاران هم که با هدف بررسی عملکرد زنان ۴۹-۱۵ ساله شوهردار انجام شده، استفاده از روش منقطع بالا گزارش شده است (۹). با توجه به اینکه یکی از اصلی ترین عوامل ایجاد حاملگی های ناخواسته کاربرد روش منقطع است، در این زمینه ارائه آموزش فراوان به جامعه، توسط مسئولین مربوطه ضروری است.

بر اساس نتایج بدست آمده کاربرد روشهای مطمئن تنظیم خانواده در جامعه مورد مطالعه شامل: قرص، I.U.D، کاندوم، وازکتومی و بهورز بدست آورده اند در حالیکه ۷۳ نفر (۱۴٪) از همسر، ۴۸ نفر (۹/۲٪) از طریق بهداشتتیار، ۴۷ نفر (۹٪) از پزشک، ۴۳ نفر (۸/۳٪) از طریق مطالب خواندنی، ۴۸ نفر (۹/۲٪) رادیو، و ۳۵ نفر (۶/۷٪) از طریق تلویزیون و بقیه منابع دیگر بوده است. در تحقیقی که در سال ۱۳۶۸ در مورد آگاهی، نگرش و عملکرد زنان در تهران پور انصاری و همکاران انجام شد (۱)، اکثر منابع کسب آگاهی جامعه با مطالعه ما شبیه بوده است ولی در برخی از فراوانیها اختلافاتی وجود دارد مثلاً تعداد بیشتری از افراد مطالعه ما آگاهی خود را از طریق بهورز و بهداشتتیار بدست آورده اند که این موضوع احتمالاً به دلیل وجود خانه های بهداشت در مناطق روستایی و در دسترس بودن آنان برای مردم است و یا در مطالعه ما تعداد روش منقطع بعنوان یک روش نامطمئن با ۱۲۳ نفر (۲۸/۷٪) بالاترین میزان کاربرد را به خود اختصاص داده است، در مطالعه ای که توسط Aved و همکاران او در سال ۱۹۸۵ در کالیفرنیا صورت گرفته است نیز کاربرد روش منقطع بالا بوده است (۱۱). در مطالعه ملک افضلی و همکاران هم که با هدف بررسی عملکرد زنان ۴۹-۱۵ ساله شوهردار انجام شده، استفاده از روش منقطع بالا گزارش شده است (۹). با توجه به اینکه یکی از اصلی ترین عوامل ایجاد حاملگی های ناخواسته کاربرد روش منقطع است، در این زمینه ارائه آموزش فراوان به جامعه، توسط مسئولین مربوطه ضروری است.

بر اساس نتایج بدست آمده کاربرد روشهای مطمئن تنظیم خانواده در جامعه مورد مطالعه شامل: قرص، I.U.D، کاندوم، وازکتومی و

سواد، تعداد ۳۰۹ نفر (۷۸/۷٪) باسواد بودند و از آنجا که سواد بعنوان عامل بسیار مؤثر در اجراء برنامه های بهداشت از جمله تنظیم خانواده است، می تواند بعنوان وسیله ای مؤثر در اختیار مجریان برنامه های بهداشتی باشد. در مجموع با توجه به بالا بودن فراوانی کاربرد روش منقطع که ناشی از عدم آگاهی کامل از روشهای دیگر است و روش مطمئنی برای پیشگیری از حاملگی نمی باشد، جامعه مورد مطالعه نیاز به آموزش بیشتری دارد که مطالعاتی در رابطه با تأثیر شیوه های مختلف آموزش بهداشت می تواند در این مورد راه گشا باشد و نیز بررسی در زمینه دلایل فراوانی این روش در جامعه به مسئولین پژوهشگران توصیه می گردد.

در پایان از کلیه کسانی که ما را در انجام این پژوهش یاری دادند بخصوص معاونت محترم بهداشتی دانشگاه سپاسگزاریم.

منابع:

- ۱- پورانصاری-زهرا، آزرندگان- فیروز، تقی زاده- مریم ، K. A.P. زنان کارگر تهران درباره تنظیم خانواده، مجله دانشکده پزشکی دانشگاه شهید بهشتی، سال سیزدهم، شماره ۳، ۴ ص ۶۸.
- ۲- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری ۱۳۶۵ و ۱۳۷۰ (کاشان)، مرکز آمار ایران.
- ۳- طب و ترکیه (خلاصه مقالات)، پدیدار شدن سیکلهای تکاملی در نوزادان نرمال با وزن هنگام تولد بینهایت پایین، شماره ۷، سال سوم، ۱۳۷۲، ص ۳۲.
- ۴- ملک افضلی-حسین، عملکرد زنان ۱۵-۴۹ ساله شوهردار، مقالات سومین سمینار جمعیت، ۱۳۷۳، ص ۱۲.
- ۵- حبیبی- حسن، سمینار توسعه و جمعیت، بهداشت جهان سال هفتم، شماره ۲، مرکز نشر، ۱۳۷۱.
- ۶- رضانی- یدالله، بررسی آگاهی عقاید و عملکرد مادران در مراقبتهای بهداشتی کودکان زیر یکسال، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۶۹، ص ۴۰.
- ۷- یادگار فر- قاسم، بررسی دانش و عقاید و عملکرد زنان متاهل ۱۵-۴۹ ساله شهری ایران نسبت به برنامه تنظیم خانواده، دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، ۱۳۶۹، ص ۵۴.
- ۸- ملک افضلی-حسین، یادگار فر- قاسم و پورجوادی، آگاهی، بینش و عملکرد زنان ۱۵-۴۹ ساله شهری ایران نسبت به برنامه تنظیم خانواده، فصلنامه سلامتی، ۱۳۷۰.
- ۹- ملک افضلی- حسین، رضایی و ذوالفقاری، بینش و آگاهی عملکرد زنان ۱۵-۴۹ ساله روستایی ایران نسبت به برنامه تنظیم خانواده، مقالات بسیج سلامت کودکان، معاونت پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۷۰.
- ۱۰- ملک افضلی- حسین، جمعیت و تنظیم خانواده در جمهوری اسلامی ایران، نبض، شماره دوم، سال دوم، ۱۳۷۱.
- 11- Aved B. M., Pattern of contraceptive method of use by California family planning clinic, *Am. Public Health*, 75:1210-1212, 1985.

يَا بَنِي آيَاكَ وَظَلَمَ مَنْ لايَجِدُ عَلَيْكَ تَأْمِراً أَلَا اللَّهُ

امام حسین علیه السلام خطاب به فرزندان فرمودند: فرزندانم! بپرهیز
از ستم بر کسی که غیر از خدا یاوری در مقابل تو ندارد.

«بحار الانوار - جلد ۷۵ - ص ۳۰۷»